

MYRKKYKASVIT JA -SIENET

Helsingin yliopistosairaalan Myrkytyskeskus (puh. 09-4711) tilastoi tiedot myrkytystapauksista ja toimii valtakunnallisena neuvontaelimenä mahdollisissa myrkytystapauksissa. Kasvimyrkytyksiä sattuu varsinkin pienille lapsille, jotka saattavat panna suuhunsa kaikkea mitä käsiinsä saavat. Ei pidä unohtaa, että myrkkukasvit ovat myrkyllisiä myös kukkamaljakossa, jonka vesikin voi tulla myrkylliseksi!

Hengenvaaralliset kasvimyrkytykset ovat onneksi olleet harvinaisia Suomessa. Yksittäisiä kuolemaan päätyneitä myrkytyksiä ovat aiheuttaneet **kielo**, **kalliokielo**, **myrkkukeiso** ja **raparperin vihreät osat**. Sienistä ovat **valkokärpässiäni**, **korvasieni** ja **pulkkosieni** aiheuttaneet kuolemantapauksia ja **suippumyrkköseitikki** niin vakavia myrkytyksiä, että yhrit on voitu pelastaa ainoastaan munuaisensiirrolla.

Myrkkukasvit

Mitkä lajit ovat myrkyllisimpiä? Ks. oheiset kuvataulut

Mitä oireita voi esiintyä? Ks. lajikohtaiset tekstit

Mitä tehdä kun epäilee kasvi- tai sienimyrkytystä?

Kodin ensiapukirjan ohjeita:

- Tunnista kasvi tai sieni, varsinkin jos nautittu määrä on suuri.
- Tyhjennä suu ja huuhte.
- Anna nopeasti lääkehiiltä (Carbomix-rakeet: lapsille 10 g = 3 rkl, aikuisille 50 g) kerta-annoksena esim. nesteeseen tai jogurttiin sekoitettuna. Lääkehiili on pääasiallinen ensiapu kasvi- ja sienimyrkytyksissä. Nopeasti annettuna se estää myrkyllisten aineiden imeytymisen mahalaukusta.
- Paikallisten ärsytysoireiden ensiavuksi riittää altistuneen alueen huolellinen huuhtelu juoksevalla vedellä. Jatka huuhtelua 15–30 min.
- Lisätietoja: Myrkytystietokeskus puh. 09-471 977 tai 09-4711 (vaihe)

Suomessa on noin 200 myrkyllistä luonnon- ja avomaan viljelykasvia. Tärkeintä on muistaa, että joidenkin hyötykasvien eräät osat ovat myrkyllisiä. **Raparperin** paljon oksaalihappoa sisältävien lehtilapojen runsas syöminen on jopa aiheuttanut kuolemantapauksen. Valossa pitkään olleet perunat ovat vihertyessään muuttuneet myrkyllisiksi. **Perunakasvin**, **parsakasvin** ja **tomaatin** kaikki vihreät osat ovat melko voimakkaasti myrkyllisiä. Omenan, kirsikan, luumun, päärynän, kriikunan ja ruusukvittenin siemenet ovat myrkyllisiä, kuten myös **tarha-**, **ruusu-** ja **härkäpavun siemenet** (ja palot) raakoina.

Vaarallisimpia ovat kasvit, joiden marjoja tai muunlaisia hedelmiä lapset voivat luulla syötäväksi. Voimakkaasti myrkylliset marjat on ainakin seuraavilla lajeilla: **kielo**, **kalliokielo**, **punakoiso**, **näsiä**, **kuusama**, **konnanmarja** ja **sudenmarja**. Kielon punaiset marjat sisältävät tappavan myrkyllisiä sydämeen vaikuttavia aineita. Saman ryhmän aineita on **sormustinkukassa**. Muut edellä mainitut marjat aiheuttavat nautittuina voimakasta pahoinvointia ja ruoansulatuskanavan ärsytystä, suurina annoksina muitakin oireita. Jo 2-3 näsiän marjaa aiheuttavat hengenvaaran lapsille.

Näsiä sisältää ihoa ja ruoansulatuskanavaa voimakkaasti ärsyttäviä ja syövyttäviä aineita marjojen lisäksi muissakin kasvinosissaan. **Oranmarja**, **suovehka** ja **paatsama** ovat edellisiä lievemmin myrkyllisiä marjakasveja.

Piha- ja puistokasveista myös **lumimarjan**, **heisipensaiden**, **kuusamalajien** ja **terttuseljan** ym. seljojen marjoissa on pahoinvointia ja ärsytysoireita aiheuttavia myrkkyaaineita. Niitäkin vaarallisempia ovat **kultasade**, jonka palkohedelmien siemenissä on keskushermostoon vaikuttavia alkaloideja, ja **tuhkapensaas**, joiden siementen myrkkyaaineista vapautuu syaanivetyä. Myös **marjakuusi**, **alppiruusu**, **aitalikusteri**, **tuija**, **rohto- ja kynäkataja**, **hevoskastanja**, **kellovai-vero**, **kalmia** ja **sorvarinpensas** sekä ruohovartisista koristekasveista **ukonhatut**, sormustinkukat ja **jouluruusut** ovat voimakkaasti myrkyllisiä, mikä tarkoittaa sitä, että suhteellisen pienetkin annokset voivat aiheuttaa vaarallisen myrkytyksen tai hengenvaaran.

Tappavan myrkyllisen **myrkkukeison** hedelmät eivät houkuttele. Sen sijaan tällä rantakasvilla on mehevä ja miedon makuinen juurakko, jonka syöminen on aiheuttanut sekä ihmisille että kotieläimille kohtalokkaita myrkytyksiä. Sen kaikki osat ovat myrkyllisiä. Voimakkaasti myrkyllisiä ovat myös **myrkkukatko**, **hukanputki** ja **sorsanputki**. Putkikasvien heimon lisäksi pitää varoa leinikkikasveja, joista rantojen suurikukkainen, aikainen **rentukka** saattaa olla suurin vaaratekijä.

Ukonputket (mm. jättiputki) herkistävät kosketeltuina valolle. Erityisesti allergikkojen tulee varoa paikoin Suomeenkin koristekasviksi tuotua hyvin suurikokoista jättiukonputkea. Se voi aiheuttaa hyvin hitaasti paranevia palovamman tyyppisiä vammoja. Oireita ovat ihottuma, palovamma ja rakkulat kosketuskohdassa. Ne ilmenevät tav. 12–24 tunnissa, mahdollisesti jopa 48–72 tunnin viiveellä.

Huonekasveista huone-esikko voi aiheuttaa pitkään säilyviä kosketusihottumia (ei vielä 1. kosketuskerralla), joillekin henkilöille myös krysanteemit ja tulppaanit. Suuhun joutuneina vaarallisimpia huonekasveja ovat **kirjovehkat**, **köynnösvehkat** ja **oleanteri**. Muita vähemmän myrkyllisiä huonekasveja on kymmenittäin. Myös **koruissa** olevat myrkylliset siemenet ja hedelmät (esim. risiinikasvi!) muodostavat lapsille vakavan vaaratekijän.

Myrkyllisyys ja oireita

Näsiä

- Oireet ilmenevät välittömästi: ihon ja suun limakalvon ärsytys, kipu, turvotus.
- Sekä marjat että muut osat myrkyllisiä.

Koisokasvit (myös perunan ja tomaatin vihreät osat)

- Oireita oksentelu, vatsakipu, ripuli.

Kielo

- Oireita pahoinvointi, oksentelu, vatsakipu, huimaus.
- Oireet ilmenevät 1–2 tunnissa, tokkuraisuutta yms 12 tunnin kuluessa.
- Marjat voivat olla tappavia (sydämeen vaikuttavia aineita).

Kalliokielo, lehtokielo (hyvin samannäköisiä)

- Oireita voimakas pahoinvointi ja ruoansulatuskanavan ärsytys.
- Marjat aiheuttavat suurina annoksina muitakin oireita.

Konnanmarja ja sudenmarja

- Oireita voimakas pahoinvointi ja ruoansulatuskanavan ärsytys.
- Marjat aiheuttavat suurina annoksina muitakin oireita.

Raparperin lehtilavat, hierakat, suolaheinät, ketunleipä

- Voivat runsaasti nautittuina vaikuttaa munuaisten toimintaan.
- Oireita oksentelu, vatsakipu, ripuli, väsymys.
- Oireet ilmenevät 2–48 tunnissa.

Myrkkyykeiso

- Vaikuttaa keskushermostoon, aiheuttaa voimakkaita kouristuksia.
- Oireet ilmenevät 5 min–2 tunnissa.
- Vaikutus voi olla tappava.

Myrkkyykatko

- Vaikuttaa keskushermostoon, oireita mm. tajuttomuus.
- Oireet ilmenevät äkillisesti tai viiveellä määrästä riippuen.
- Voi aiheuttaa muitakin oireita, esim. oksentelu, ripuli, verenpaineen nousu, sydämen tiheälyöntisyys (samoja vaikutuksia on hukanputkella)

Ukonputket (mm. jättiputki), lievemmin: karhunputki, koiranputki

- Herkistävät valolle; allergikot reagoivat voimakkaasti.
- Oireita: ihottuma, palovamma, rakkulat.
- Oireet ilmenevät tav. 12–24 tunnissa, mahdollisesti jopa 48–72 tunnin viiveellä.

Yleisesti viljeltyjä myrkkyykasveja:

Marjakuusi, kuusamat, heisi (mm. koiranheisi), seljat (mm. terttuselja), lumimarja, kultasade, tuhkapensaat.....

Myrkkysienet

Suomesta tunnetaan noin 50 myrkyllistä sienilajia, joista noin kymmentä voidaan pitää todella vaarallisina. Suosittu ruokasieni **korvasieni** on käsittelemättömänä tappavan myrkyllinen.

Ruoaksi valmistettaessa korvasienet on ryöpättävä huolellisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että sienet keitetään runsaassa vedessä 2 kertaa ja keitinvedet on ehdottomasti heitettävä pois (keitinvettä ei saa käyttää ruoanlaittoon). Keitinveden höyryäkään ei pidä hengittää. Toinen korvasienen ryöpäysohje: korvasieniä keitetään 10 minuuttia runsaassa vesimäärässä hyvin tuuletetussa huoneessa kattilan ollessa peittämättä, jonka jälkeen keitinvesi kaadetaan pois ja sienet vielä huuhdotaan.

Tappavan myrkyllisistä sienistä **seitikkilajit, pulkkosieni ja myrkkynäöpikkä** sekä **kavala- ja valkokärpässi** sisältävät myrkkyaineita, joita huolellinenkaan ryöppäys tai esim. pakastus ei poista. Niiden sisältämät solumyrkyt aiheuttavat oireita vasta useiden tuntien, seitikkien tapauksessa vasta usean vuorokauden kuluttua sienien syömisestä. Seitikit vahingoittavat erityisesti munuaisia, kavala- ja valkokärpässi-sienien sekä korvasienen myrkyt maksaa.

Karvaan makuiset **kangas-, haapa- ja karvarousku** aiheuttavat ryöppäämättöminä vatsanväänteitä ja pahoinvointia. **Lakritsirousku** pidetään lievästi myrkyllisenä ryöppätyinäkin. Kauppasiemiluetelossakin ennen olleen **mustarouskun** on huomattu sisältävän voimakkaita mutageeneja (= muutoksia perintötekijöihin aiheuttavia aineita). Ikäviä yllätyksiä voi aiheuttaa – jopa kaksi vuorokautta sienien syömisestä jälkeen – myös **harmaamustesieni**, joka yhdessä alkoholin kanssa aiheuttaa antabusreaktion.

Sienten raskasmetallit

Sienet voivat kerätä itseensä huomattavia määriä raskasmetalleja kuten elohopeaa, kadmiumia ja lyijyä. Tämä taipumus vaihtelee sieniryhmittäin riippuen mm. siitä, miten laajalle alueelle lajin sienirihmasto levittäytyy.

Varsinaisia raskasmetallien aiheuttamia sienimyrkytyksiä Suomessa ei tunneta. Silti kannattaa pitää mielessä pääsääntö, että sieniä ei pidä kerätä liikenteen ja teollisuuden saastuttamilta alueilta. Vilkkaimpien teiden varsilta sienet on syytä jättää poimimatta 200 metrin metsäkaistalta molemmin puolin. pikkuteiden varsilla sieniä voi poimia jo rohkeammin. Sillonkin on muistettava pitää vähintään pölyn laskeutumisetäisyys.

Ruokasienten poimijan kannattaa etsiä sienijuurta muodostavia sieniä (=mykoritsasieniä) ja puiden lahottajia, joiden raskasmetallipitoisuudet ovat vähäisiä. Onneksi sieniä onkin totuttu keräämään pääosin metsistä, jotka sentään ovat melko puhtaita.

Yleisimmin kerätyt ruokasienet – rouskut, haperot, tatit ja vahverot – ovat **mykoritsasieniä**. Koska ne elävät yhteiselämää puiden juurien kanssa, “sienet” eli itiöemät kasvavat suurelta osin elävien puiden niille hankkimista aineista. Siitä syystä niihin ei kerry runsaita määriä raskasmetalleja. (Tosin herkkutatti rikastaa itseensä kohtalaisesti raskasmetalleja, ja kehnäsieni erityisesti kadmiumia.)

Myös **puiden lahottajat** – esim. koivunkantosieni, mesisieni ja kuusilahokka – ovat raskasmetallien suhteen turvallisia poimia, koska niiden kasvualusta on varsin puhdas raskasmetalleista.

Sen sijaan karikkeen lahottajat – esimerkiksi herkkusienet, ukonsienet, mustesienet ja nurminahikkaat **voivat sisältää suuria raskasmetallipitoisuuksia**. Näitä sieniä ei pidä kerätä alueilta, jotka ovat alttiina liikenteen ja teollisuuden vaikutuksille. On kuitenkin lajikohtaisia eroja. Kellertyvämaltoiset herkkusienet (esim. pelloherkkusieni, kuusenherkkusieni, anisherkkusieni) rikastavat elohopeaa 10-50-kertaisesti verrattuna punertuvamaltoisiin (esim. nurmiherkkusieni, puistoherkkusieni, tapionherkkusieni). Kellertyvämaltoisten herkkusienten säännöllistä, pitkäaikaista käyttöä ei suositella, mutta tilapäisen sieniruoan niistäkin voi toki valmistaa.

Myrkyllisyys ja oireita

Suippumyrkkyseitikki

- Yleinen Etelä-Suomesta järvialueen pohjoisrajalle asti.
- Kosteissa havumetsissä ja korpimetsissä myöhäiskesästä alkusyksyyn.
- Pienikin määrä sientä vaurioittaa sisäelimiä jo heikkojen alkuoireiden aikana.
- Alkuoireet ovat huomaamattomia: janoa, paha maku suussa, vähäisiä vatsaoireita, virtsamäärän lisääntyminen ja sitten väheneminen.
- Myöhemmin munuaisvaurion oireet: väsymys, päänsärky, selkäsärky.

Valkokärpässieni

- Melko yleinen laji Etelä-Suomesta Kainuuseen.
- Kasvaa tuoreissa kangasmetsissä, etenkin paksusammaleisessa kuusimetsässä.
- Kova vatsakipu, ripuli, oksentelu.
- Maksavaurio 2–3 vrk:n kuluessa.
- Oireet ilmenevät 6–24 tunnissa.

Kavalakärpässi

- Suomessa harvinainen laji, Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla.
- Kova vatsakipu, ripuli, oksentelu.
- Maksavaurio 2–3 vrk:n kuluessa.
- Oireet ilmenevät 6–24 tunnissa.

Korvasieni

- Myrkyllinen raakana ja sen höyryjä hengitettäessä.
- Yleinen koko Suomessa huhti-kesäkuussa, Lapissa heinäkuuhun saakka.
- Vatsakipu, oksentelu, ripuli, väsymys, päänsärky.
- Maksavaurio 2–4 vrk:n kuluessa.
- Oireet ilmenevät 2–8 tunnissa (hengitettäessä) tai 6–24 tunnissa.

Myrkkynäpikkä

- Jokseenkin yleinen laji koko maassa, kasvaa usein isoina tuppaina.
- Pururadoilla, kuori- ja puukasoissa, havupuiden lahkannoilla ja -rungoilla ym. muussa lahossa puuaineksessa (harvoin lehtipuulla).
- Lajia voi erehtyä luulemaan koivunkantosieneksi.
- Kova vatsakipu, ripuli, oksentelu.
- Myrkkyyvaikutus hidaskas ja samantapainen kuin valkokärpässiellä.
- Maksavaurio 2–3 vrk:n kuluessa.
- Oireet ilmenevät 6–24 tunnissa.

Isorusokas

- Harvinainen, Ahvenanmaalla ja Turun seudulla.
- Kasvaa kalkkipitoisella maalla lehdoissa ja lehtimetsissä.
- Myrkkyyvaikutus hidaskas ja samantapainen kuin valkokärpässiellä.
- Lajia voi erehtyä luulemaan valmuskaksi, härmämäliseksi tai jauhomaisen hajun perusteella jauhosieneksi.
- Rusokkaissa on muitakin myrkyllisiä lajeja. Ruokasienten kerääjän on vältettävä koko tätä puunertavaitiöisten sienten sukua!

Pulkkosieni

- Hyvin yleinen koko Suomessa mm. tonttimailla, puistonurmikoilla.
- Pahoinvointi, oksentelu, vatsakipu, ripuli.
- Oireet ilmenevät 1–3 tunnissa.
- Sisältää kahdenlaisia myrkkyyjä, joista toiset ovat elimistöön keräytyviä.
- Allerginen reaktio mahdollinen, jolloin häiriöitä maksan ja munuaisten toiminnassa.

Lakritsirousku (hyvin yleinen) ja **kitkerälahokka** (kasvaa lahopuulla)

- Oireet ja vaikutus kuten pulkkosienellä.

Kangasmyrkköseitikki

- Hyvin yleinen laji metsissä.
- Ei ole yhtä myrkyllinen kuin suippomyrkköseitikki.

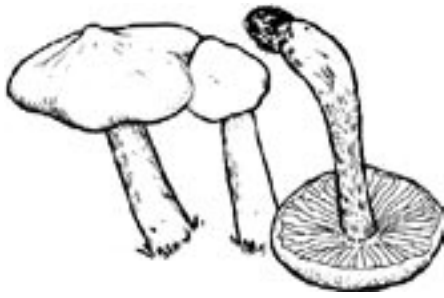
Punakärpässi, ruskokärpässi, pantterikärpässi

- Tokkuraisuutta, lihasten nykimistä, tajuttomuutta 8–12 tunnin ajan.

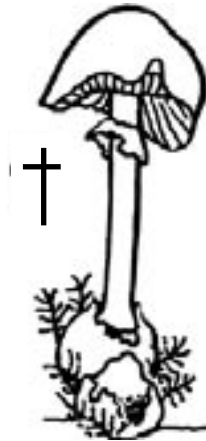
Harmaamustesieni, nuijamalikka

- Paikoitellen hyvin yleinen laji.
- Antabusreaktion kaltaiset oireet: ihon punoitus, päänsärky, hikoilu, vapina, verenpaineen lasku.
- Oireet ilmenevät 15 min–2 tunnissa alkoholin nauttimisen jälkeen.

Myrkyllisiä sieniä

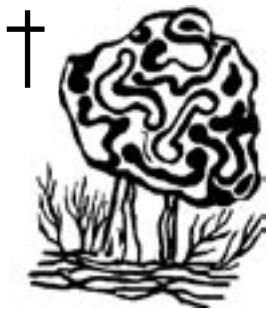
Suippumyrkkysesitikki

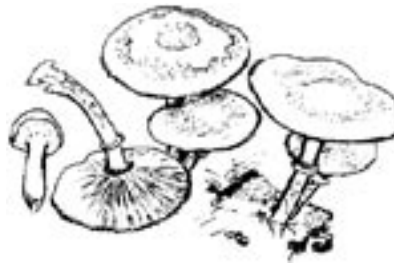
Valkokärpässieni

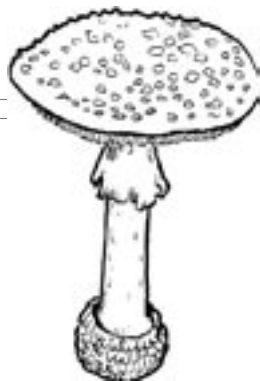
Kavalakärpässieni

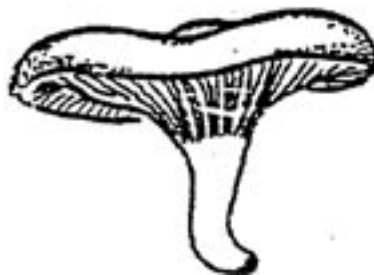
Korvasieni

Myrkkynäpikkä

Puna-, rusko- ja
pantterikärpässieni

Pulkkosieni

Lakritsirousku

Jos epäilet myrkytystä, soita lisätietojen saamiseksi

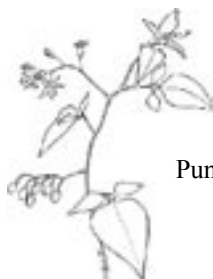
**- Myrkytystietokeskus
puh. 09-471 977 tai 09-4711 (vaihde)**

**- Yleinen hätänumero 112
(kaikista puhelimista ilman suuntanumeroa)**

**Myrkyllisiä luonnonkasveja
(huom. myös monet koristekasvit ovat myrkyllisiä)**

Näsia

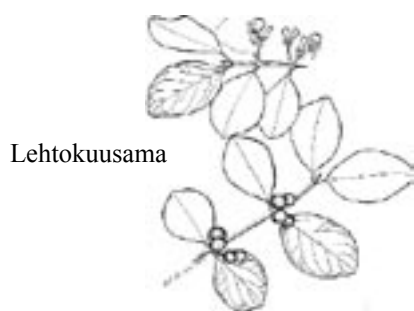

Punakoiso

Koisokasvit (myös perunan ja tomaatin vihreät osat)

Marjakuusi

Lehtokuusama

Kuusamat

Koiranheisi

Heisipuut ja -pensaat

Tertuselja

Seljat

Myrkkukatko (ei kuvaa)

Ukonputket (mm. jättiputki, koiranputki ja karhunputki (kuvassa))

Myrkkukeiso

Paatsama

Kielo

Kalliokielo

Sudenmarja

(Musta)konnanmarja

Oravanmarja

Jos epäilet myrkytystä, soita lisätietojen saamiseksi

**- Myrkytystietokeskus
puh. 09-471 977 tai
09-4711 (vaihe)**

**- Yleinen hätänumero
112
(kaikista puhelimista
ilman suuntanumeroa)**

Lähteet ja lisätietoja:

- **Kodin ensiapukirja**, 2000. - Valitut Palat, s. 122-137
- **Kauppasienet**, 1997. - Painatuskeskus, s. 57-81. Tekijät: Marja Härkönen, Irma Järvinen ja Antti Nyman. (Sisältää selvän värikuvan ja tuntomerkit, esiintymisen, erehtymisvaaran ja myrkyllisyyden Suomessa kasvavista myrkyllisistä sienistä.)
- **Kauppayrtit**, 1996. - Edita, s. 9-10.
- **Muut sienioppaat, oltava mahdollisimman uusia.**
- **Myrkkukasvit ja -sienet, kesäisen luonnon vaaratekijä.** - Vuosaaren apteekki, 7 sivua. Tekijä: K.-G. Widén.
- **Myrkkysienet ja sienimyrkytykset**, 2. painos, 1978. - Weilin+Göös, 55 sivua. Tekijät: H. Harmaja, M. Korhonen ja H. Åkerblom.
- **Myrkkysieniopas** 1981. - Ammattikasvatustushallitus–Valtion painatuskeskus, 31 sivua. - Tekijät: M. Korhonen ja K. Pohjola.
- **Myrkylliset huonekasvit, pienten lasten kotoinen vaaratekijä.** - Vuosaaren apteekki, 3 sivua. Tekijä: K.-G. Widén.
- **Suomen retkeilykasvio**, 1984. - Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy, s. 268-269.
- **Suomen terveystietokasvit**, 1982. - Valitut palat, s. 273-336. (Myrkyllisten yrttien värikuvat ja kuvailut ovat erittäin huolellisia.)
- **Uusi perheen sienikirja**, 1994. - WSOY. Tekijä: Lasse Kosonen.